

KIELIKUVIA

Nykysuomen seuran lehti

Suomi toisena ja
vieraana kielenä
-teemanumero

2/07

Julkaisija

Nykysuomen seura ry

Osoite

Kieli- ja käännös-
tieteiden laitos
Suomen kieli
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti

nykysuomen.seura[at]uta.fi

Kotipaikka

Tampere

Päätoimittaja

Pekka Pälli
pekka.palli[at]gmail.com

Toimitusneuvosto

Vesa Heikkinen
Harri Mantila
Anne Mäntynen
Liisa Tiittula

Taitto ja kansikuva

Anna Lantee

Ilmestyy kahdesti vuodessa.

Julkaistu vuodesta 1985.

Kielikuvia verkossa:

www.nykysuomenseura.org

Sisällys 2/2007

Pääkirjoitus.....1

Artikkelit

Sirkku Latomaa

Kiina-ilmioitä suomen opetuksessa.....4

Yrjö Lauranto

Suomi, suomen kieli ja

kansainvälistymisen haasteet.....7

Leena Vepsäläinen

Tiedosta kohti taitoa

– työharjoittelu Wienin yliopistossa.....8

Kirjaesittelyt

Suomi2, Minä ja arki.....10

Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa

ja käytäntöä.....14

Konferessit

Kielipäivät 21.–22.2.2008.....16

Kolumni

Suomalaisia säveliä.....19

Pääkirjoitus

Suomi Suomessa – ykkösestä kakkoseksi?

Tässä *Kielikuvien* numerossa on paljon puhetta suomesta toisena kielenä. Käsite suomi toisena kielenä viittaa siis siihen, että äidinkielenä, ”ykkösenä”, on jokin muu kieli kuin suomi. Järjestysnumerot ensimmäinen ja toinen voivat panna miettimään asiaa myös toiselta kannalta: onko suomi ykkönen ja jos on, niin millä tavoin ja kenelle?

Tartun tässä yhteydessä kahteen asiaan, koulutukseen ja yritysmaailmaan. Näillä, kuten monilla muilla yhteiskunnallisen elämän osa-alueilla, ollaan jo yllättävänkin pitkällä siinä, että suomen kieli Suomessa on kieli numero kaksi. ”On hyvä olla sujuva kirjallisesti ja suullisesti **myös** suomeksi”, on tuttu lausahdus monen ajattelevan opiskelijan suusta. On myös opiskelijoita, jotka vakuuttavat heidän tekstinsä kieliasua ja toimivuutta kommentoitaessa, että ”englanti on mulle helpompaa, en oikein osaa kirjoittaa suomeksi”. Opiskelija saattaa vielä lisätä, että eipä sillä oikeastaan ole paljon väliä, kun ei tarvitse omissa opinnoissaan saati sitten työelämässä paljoa suomeksi toimia.

Vaikka kyseisen kaltaisissa kommentoissa saattavat korostua erilaiset asenteet, pohjalla on silti sama totuus: suomen kieli ei ole kaikille suomalaisille, ei opinnoissa eikä työelämässä, kieli numero yksi. Tässä ei ole tietenkään sinänsä mitään outoa: jos omat opinnot ovat englanniksi tai ainakin pääosin englanniksi ja omat tulevat työtehtävät ovat kansainvälisiä, ajaa englannin osaamisen tärkeys ehkä jopa luontevasti suomen edelle. Toinen asia kokonaan on se, onko mahdollista, että Suomessa suomenkielisen perus- ja lukiokoulutuksen saanut äidinkielenä suomalainen todella, käytyään esimerkiksi pari vuotta englanninkielisiä kursseja suomalaisessa yliopistossa, hallitsisi englannin paremmin kuin suomen.

Koulutuksen lisääntyvä englannistuminen tuottaa kuitenkin vahvasti sellaista marssijärjestystä, jossa ajankohtaisuus, tarpeellisuus ja hyöty jatkossa tarkoittavat englannin asettamista tärkeyden kannalta ensimmäiseksi kieleksi. Esimerkiksi tietyn yksilön tai jonkin tietyn alan tarpeiden ja käytäntöjen kannalta tämä saattaa olla perusteltua, mutta pelätä voi, että kysymys on yleistyvistä ja leviävistä yhteiskunnallisista näkemyksistä. Leviämisen, tarkoitan toiminnan lisäksi myös ajattelun leviämistä, takana on vahva taustavoima. Globalisaatio tai pikemminkin globalistinen uusliberalistinen ideologia legitimoit itsensä vääjäämättömillä pakoilla, kehityksen väistämättömyydellä: se nyt vain on niin, että nykyään ja tulevaisuudessa yritykset toimivat englanniksi (kyseenalaistamaton fakta) ja yhteiskunnan kilpailukyvyn ja myös yksilön kilpailukyvyn ja menestyksen kiistaton edellytys on englanninkielinen koulutus. Argumentaatio on

kuitenkin kyseenalaistettavissa; ei ole tiettävästi faktoja, esimerkiksi tutkimuksia, jotka todistaisivat edes sen, että englanninkielinen koulutus ja pärjääminen kansainvälisissä työtehtävissä korreloisivat keskenään. Ja onhan niinkin, että pelkän suomenkielisen koulutuksen saaneita on jatkuvasti toiminut ja toimii koko ajan vaativissa kansainvälisissä tehtävissä – siis siitä huolimatta, että ovat aikoinaan luentonsa suomeksi kuunneleet ja sitä aiemmin normaaliin suomenkieliseen opetukseen osallistuneet. Palaan tähän seikkaan vielä myöhemmin työnantajan ja nuoria korkeasti koulutettuja palkkaavan tahon näkökulmasta.

Myös kilpailukykyperustelu on kaikkea muuta kuin kiistaton. Jos ajatellaan asiaa yhteiskunnalliselta kannalta, voidaan väittää, että kilpailukyvyn juuret ja suomalaiset yhteiskunnalliset ja yksilölliset ”menestystarinat” ovat syntyneet aiemminkin juuri suomalaisessa kontekstissa, jossa kieli ja kielessä elävä ajattelu ja kulttuuri on keskeinen menestystekijä, critical success factor. Globalisaatio on tietenkin totta, mutta voidaan perustellusti esittää, että globalisaatiossa menestyminen tarkoittaa juuri yhteiskunnallista panostusta omaan yhteiskuntaan ja omaan kulttuuriin. Tällainen ajatus on luettavissa vuonna 2001 taloustieteen Nobelin palkinnon saaneen Joseph Stiglitzin globalisaationäkemyksistä. Stiglitz on toistuvasti korostanut, että globalisaatio – jotta se johtaisi hyviin tuloksiin yhteiskunnallisen kehityksen kannalta – vaatii yhteiskunnalta aktiivista otetta ja panostusta lokaaleihin käytäntöihin. Näistä yksi on oman kulttuurin erityispiirteiden ymmärtäminen ja vaaliminen. Minusta on ilmiselvää, että tähän globalisaatiossa menestymisen reseptiin liittyy myös oman äidinkielen hoitamisen ja vaalimisen vaade.

On myös syytä pelätä epätasa-arvoisuutta, jota kielten käytön arvojärjestyksen muuttuminen tuo tullessaan. Useimmat suomalaiset hallitsevat hyvin vain suomea, ja mikäli erilaiset toiminnat siirtyvät englanninkielisiksi, eivät kaikki ole tasa-arvoisessa asemassa. Monet yritystekstit ovat tästä esimerkkejä. Ei ole vaikeata löytää suomalaisyritysten verkkosivuja, jotka ovat joko kokonaan englanniksi tai joissa ainakin osa toiminnoista – esimerkiksi jonkin asian tarkemmat ohjeet – ovat englanniksi. Epäilen kuitenkin, että oletus englannin osaamisesta on vahvempi kuin osaamisen todellisuus. On tietenkin tiukasti asiantuntijayhteisöön rajattuja tekstejä, joiden lukeminen luontevasti edellyttää englannin osaamista, mutta jos ajatellaan esimerkiksi suomalaisyrityksen yhteiskuntavastuuraporttia, tuntuisi melkoisen tarpeelliselta, että raportointi olisi luettavissa myös suomeksi.

Palatakseni työnantajan näkökulmaan ja työnantajan havaitsemaan todellisuuteen: Esimerkkini koskee erästä liiketoiminnan konsultoinnin, mainonnan, markkinoinnin ja viestinnän tunnettua yritystä, joka rekrytoi paljon esimerkiksi kauppatieteellisen ja viestinnän alan koulutuksen saaneita. Yrityksen toimitusjohtaja kertoi hiljattain häntä erääseen suomen kielen asemaa koulutuksessa koskevaan esitelmätilaisuuteen pyydetessä seuraavaa: ”Puhun mielelläni suomen kielen puolesta, sillä olen huomannut, että ongelmia on molemmilla [suomi ja englantia] kielillä. Esimerkiksi tyyllilajien ja -erojen ymmärrys on silloin kummassakin kielessä heikkoa, jos suomalainen ei ole opinnoissaan perehtynyt kunnolla ja syvällisesti omaan äidinkieleensä suomeen. Olen pannut merkille, että hyvin suomenkielisen viestinnän hallitsevat pystyvät analysoimaan erilaisia viestinnällisiä ja analyttisiä kysymyksiä syvällisesti, ja tämä taito ja ymmärrys

näkyä myös heidän työskennellessään englanniksi”.

Lainaus on paljonpuhuva. Suin päin englanninkielistyvää koulutusta syleiltäessä olisikin ehkä oikeasti syytä kuunnella niitä, jotka ovat yritysmaailmassa todellisissa tekemisissä kielen ja viestinnän kanssa.

Toinen esimerkki: pörssiyrityksen talousjohtaja kertoi eräällä yleisöluennolla, millaisia ongelmia tai kehittämisalueita uusilla nuorilla työntekijöillä on: ”Viestinnän perustaidot, erityisesti kirjoitustaito, hyvän suomenkielisen asiatekstin tuottaminen. Suuri joukko meille tulevia nuoria työntekijöitä ei ymmärrä, miten tärkeitä on hallita esimerkiksi selväsanaista ja korrektia kirjallista raportointia.”

En malta olla ottamatta kolmatta esimerkkiä. Tutkailin nimittäin tilastoa, jossa Helsingin kauppakorkeakoulusta vuonna 2001 valmistuneet ekonomit, nyt siis jo useamman vuoden työelämässä olleet kuvasivat koulutuksellisia alueitaan sen kannalta, miten tärkeiksi ne ovat osoittautuneet työelämässä. Suomen kielen ja viestinnän taitojen tarpeellisuus sai kyselytutkimuksessa arvion ”erittäin tärkeitä” ja sijoittui kärkeen, samaan kategoriaan muun muassa englannin kielen hallinnan kanssa. Monet muut taidot, joita voisi olettaa ekonomille hyvin keskeisiksi, eivät sijoittuneet arvioinneissa yhtä korkealle.

Esimerkit puhukoot puolestaan. Sellaisia vähintäänkin heikkoja signaaleja ne joka tapauksessa viestivät, että yritysmaailma ja todellinen työelämä Suomessa ei ole ainakaan yksiselitteisesti – jos on ollenkaan – sitä mieltä, että pääasia on englannin hallinta. Englantia pitää monessa tapauksessa hallita, mutta vielä tärkeämpää suomalaiselle on hallita suomea. Elintärkeää suomen kielen ykkösaseman säilyminen olisi myös sen kannalta, että Suomi menestyisi globaalitaloudessa.

Pekka Pälli
Päätoimittaja

Sirkku Latomaa

Kiina-ilmioitä suomen opetuksessa

Kiinassa, tärkeässä talouskasvun maassa, aloitettiin suomen opetus Beijingin vieraiden kielten yliopistossa (Beijing Foreign Studies University, BFSU) vuonna 2002, ja ensimmäiset pääaineenaan suomea opiskelleet kandidaatit valmistuivat neljä vuotta myöhemmin. Tällä hetkellä suomea opiskelee BFSU:ssa – tai kiinalaisittain Bei Waissa – toinen vuosikurssi CIMOn lähettämän lehtorin, Risto Koiviston, johdolla.

Kiinan kokoisessa maassa on tilaa muillekin suomen kielen opetuspisteille. Syksyllä 2007 yksi Kiinan tunnetuimpia viestintäalan yliopistoja, Communication University of China, laajensi aiemmin aloittamaansa yhteistyötä Tampereen yliopiston kanssa. Opetusministeriön hankerahan turvin Tampereen yliopisto lähetti minut CUC-yliopiston Nanjinginkampukselle opettamaan suomea. Opiskelijoitteni pääaine on journalismi, ja heidän erikoistumiskielensä on suomi. Tarkoituksena on, että ensimmäisen vuoden jälkeen opiskelijat jatkavat suomen kielen ja journalismin opintojaan Tampereen yliopistossa.

Kuvaan seuraavassa joitakin huomioita Kiinan-vuoteni alkuvaiheilta.

”Miksi opiskelet suomea?”

Kuten muutkin ulkomaanlehtorit olen

törmännyt mitä moninaisimpiin syihin opiskella suomea. Ennen Kiinaa olen opettanut suomea kahdessa muussa suuressa maassa, Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Suomi kuuluu ns. vähemmän opiskeltuihin kieliin kaikkialla maailmassa, mutta suomenpuhujien vähäinen määrä korostuu juuri omissa opetuskonteksteissani. On tavanomaista kuulla kysymys: mitä järkeä maailmankielten puhujien on opiskella jotain lilliputtikieltä?

Amerikkalaisista opiskelijoistani valtaosalla oli jokin henkilösuhteisiin liittyvä syy suomen opintoihinsa. Valinnan taustalla olivat tavallisimmin suomalaiset sukujuuret tai muut kontaktit suomalaisiin. Vuoden mittaiset opinnot riittivät myös täyttämään yliopistotutkinnon vaatimukset pakollisista kieliopinnoista; kahden vuoden opinnot tuottivat tutkintoon sivuaineen.

Venäjällä opetin kahta ryhmää, joista toinen opiskeli suomea vapaaehtoisena iltakurssina, toinen puoliksi pakotettuna pääkielenään päivisin. Itse suomen valinneet halusivat oppia puhumaan ja ymmärtämään Ville Valon äidinkieltä, Muumimaan kieltä, naapurimaata, Tolkienin inspiraation lähdettä. Pakkosuomen opiskelijat olivat puolestaan venäläisten yliopistojen koulutuspolitiikan tulosta. Useissa sikäläisissä

yliopistoissa on tapana, että yliopistoon päässeille ilmoitetaan opintojen aluksi: ”pääkiesi on muuten suomi”. Sillä politiikalla taataan, että maassa on – periaatteessa – kielivarantoa eri alojen edustajien keskuudessa, ja samalla taataan se, että opetuksen lähtökohdat ovat mitä haasteellisimmat sekä opettajalle että opiskelijoille.

Venäjän-kokemusteni perusteella pelkäsin, että saisin Kiinassa opetettavakseni ryhmän, jonka motivaatiota suomen opiskeluun saisi herätellä läpi vuoden. Siitä ei ole kuitenkaan pelkoa, vaikka on selvinnyt, että joidenkin ykkösvaihtoehto ei ole ollut suomi. Opiskelijoiden on täytynyt haudata alkuperäinen toiveensa, kun sisäänpääsykokeen pisteet eivät ole riittäneet toivottuun aineyhdistelmään. Suomesta on tullut uusi päämäärä, ja motivaatiota lisää tieto pääsystä jatkaa opintoja Suomessa.

Kiinalaiset opiskelijani kirjoittivat minulle hiljattain pienen kirjoitelman aiheesta ”miksi opiskelen suomea”. Kerroin heille, että tähän kysymykseen he saavat Suomessa ollessaan vastata vastaamisesta päästyään.

Mikä Suomessa ja suomessa sitten kiehtoo kiinalaisia? Nokia, joka hallitsee kolmasosaa Kiinan kännykkämarkkinoista, on monille riittävän hyvä syy valita tämä maa ja kieli. Kiinalaiset opiskelijat ovat varsin päämäärätietoisia ja katsovat heti opintojensa alussa kohti työmarkkinoita. On jo valmiiksi tiedossa, että kilpailu työpaikoista on kovaa. Opiskelijat pitävät etuna sitä, että heillä on vastaisuudessa – sujuvan englannin lisäksi – osaamista kielessä, jota vain harvat kiinalaiset hallitsevat. Pääkielen valintaa on edesauttanut osaltaan myös jäämies Kimi Räikkönen, joka nauttii suurta suosiota

kiinalaisten keskuudessa.

Kiinalaiset kielenoppijoina

Kiinaa pidetään hankalana kielenä oppia, eikä suomikaan ole monien mielestä kaikkein helpoimmasta päästä. Samanlaisesta maineestaan huolimatta kielet eivät tyypiltään ole läheisiä. Miten kiinankieliselle perustalle saadaan sitten rakennettua kokonaan toisesta materiaalista oleva talo?

Rakentamista helpottaa luonnollisesti se, että perustaan on jo valettuna aineksia muistakin kielistä. Kaikkea ei siis tarvitse aloittaa alusta kuten Amerikassa, jossa suomi oli osalle opiskelijoistani ensimmäinen vieras kieli. Toisaalta on ollut kiinnostavaa havaita, että muiden kielten osaamisesta on välillä haittaakin. Kiinaksi ja suomeksi sanotaan yksinkertaisesti ”sataa vettä”, ”tuulee” ja ”Nanjingissa on lämmin”. Englannin mallin tarjoama muodollinen subjekti on siis saanut aikaan purkutöitä. Vääriä valintoja tulee toki tehtyä välistä suomen omienkin rakennusainesten vuoksi. Jokainen pultti ei käykään paikkoihin, johon sen luulisi sopivan.

Entä jos on tottunut muuraamaan tiiliä eri tavalla kuin opettaja? Olin varautunut siihen, että kiinalaiset opiskelijat oppivat ulkoa vaikka mitä mutta eivät tiukan paikan tullen pysty tuottamaan omaehtoista tekstiä tai puhetta. Kurssin aluksi pyysin opiskelijoita kuvaamaan vieraan kielen opiskelutapojaan ja ajatuksiaan siitä, miten kieltä parhaiten oppii. Kirjoitelmista kävi ilmi, että osa käsityksistäni piti paikkansa. Useat ovat olleet sellaisessa vieraan kielen opetuksessa, jossa on toistettu ja opiskeltu ulkoa. Koulussa on joutunut nousemaan pulpetin viereen ja latelemaan ulkoa oppikirjan tekstiä. Monet kertoivat vihanneensa sitä – eikä ihme.

Kertaamisen ja harjoittelun mahtiin koko ryhmä uskoi vahvasti, ja hyvä niin.

Ulkoa opiskelusta huolimatta omat opiskelijani ovat kuitenkin harjaantuneet myös aktiivisiksi kielenkäyttäjiksi ja oman oppimisensa tarkkailijoiksi. Kiinalainen koulu on siis saanut aikaan sen, että opiskelijat ovat kehittäneet joukon omia menetelmiä oppia kieltä: internetistä ladataan kaikkea kielenopiskelumateriaaliksi kelpaavaa. Sujuva puhetaito hankitaan elokuvia katsomalla ja musiikkia kuuntelemalla. Olen seurannut vihkojen täyttymistä ihailien. Ei ole tarvinnut kertoa opiskelijoille, että kannattaa tallentaa sanat muistiin myös kirjoittamalla niitä. Monet tekevät hyvin systemaattisesti korjausmerkintöjä pape-reihin eri värikynillä tehtävien tarkistuksen yhteydessä ja seuraavat siten omaa edistymistään – ilman eri kehotusta.

Bisnestä ja kulttuurityötä

Kiinassa toimii tällä hetkellä noin kaksisataa suomalaista yritystä, joille monille lienee vastaisuudessa hyötyä kiinan-, suomen- ja englannintaitoisista viestintän ammattilaisista. Maiden välisestä lisääntyneestä yhteistyöstä huolimatta paljon on vielä tekemättä kulttuurin sarallakin: kiinaksi on toistaiseksi käännetty vasta kolmisenkymmentä suomenkielistä teosta. Suomalaisen kulttuurin viennissä on runsaasti työtä, ja työn tekijöitä on nyt kasvamassa kahdessa kiinalaisessa yliopistossa. Yli miljardin asukkaan maassa riittäisi vielä paljon lisää opetettavia. Todennäköistä onkin, että kauppa- ja kulttuurisuhteiden yhä tiivistyessä Kiinaan avataan lisää suomen kielen opetuspisteitä.

Yrjö Lauranto

Suomi, suomen kieli ja kansainvälistymisen haasteet

”Suomi on korkeakoulujen opiskelijavaihdon osalta vetovoimainen kohde ja tavoitteena on, että ulkomailta tulevien osuutta korkeakoulujen opiskelijoista ja henkilöstöstä nostetaan edelleen. Erityisesti panostetaan tutkijankoulutuksen rekrytointipohjan laajentamiseen. Samalla toteutetaan tukitoimia ulkomaisien opiskelijoiden ja tutkijoiden sitouttamiseksi Suomeen. – – Suomeen tuleville ulkomaalaisille opiskelijoille tulee pystyä tarjoamaan riittävästi myös suomen ja ruotsin kielen opintoja, jotta työllistyminen suomalaisille työmarkkinoille on mahdollista.”

Näin todetaan Suomen opetusministeriön koulutusta ja tutkimusta koskevassa kehittämissuunnitelmassa vuosiksi 2007–2012. Kansainvälistyminen ja sen mukanaan tuomat hyödyt sekä haasteet on mainittu niin ikään Tampereen yliopiston strategiassa. Siinä Tampereen yliopistoa kutsutaan sivistyneeksi, uudistuvaksi ja yhteiskunnallisen vastuun tuntevaksi yliopistoksi. Tällaisen yliopiston strategiaan pitäisi käsittääkseni kuulua automaattisesti sen, että suomalaisen kulttuurin, mm. kotimaisen kirjallisuuden, ja äidinkielen opetuksen asemaa ei kyseenalaisteta eikä Suomen kielen ja kulttuurin opetusta pidetä vähäarvoisena vaan että

niitä kehitetään ja niiden toiminnan jatkuvuus taataan. Kansainvälistyminen ei voi olla pelkästään muihin kulttuureihin tutustumista. Siihen liittyy vahvasti myös se, että tunnustetaan oman kielen ja kulttuurin arvo ja levitetään Suomi-tietoutta. Toteuttaakseen dokumentoidut suunnitelmansa Tampereen yliopisto tarvitsee uuden oppiaineen, Suomen kielen ja kulttuurin, joka on tarkoitettu suomea vieraana kielenä puhuville opiskelijoille. Tarve on ollut olemassa jo kauan, mutta kauniilta kuulostavista strategioista huolimatta rahaa ei ole vielä riittänyt Suomen kielen ja kulttuurin oppiaineen perustamiseen.

Suomen kielen oppiaine tarjoaa jo nyt pääaineopiskelijoilleen erikoistumisopintokokonaisuuden, jossa käsitellään suomen kielen oppimista, käyttöä ja rakenteista nimenomaan sellaisen ihmisen näkökulmasta, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi. Opintokokonaisuus on suosittu – ei vain siksi, että moni tähtää suomi toisena tai vieraana kielenä -opettajaksi (tästedes viittaa alaan lyhenteellä S2), vaan myös siksi, että ymmärrys omasta äidinkielestä laajenee, kun sitä yrittää tarkastella ei-natiivin suomenpuhujan näkökulmasta. Opintokokonaisuuteen kuuluu valinnaissuorituksena harjoittelujakso, jonka aikana opiskelijat tutustuvat yhteistyöoppilaitokseen, seuraavat oppitunteja

ja opettavat itse. Harjoitella voi niin kotimaassa kuin ulkomailla. Suomi toisena ja vieraana kielenä -opettajien koulutus on luonnollinen osa Suomen kansainvälistymistä. Tärkeällä sijalla on tietenkin myös se, että suomalaiset opiskelijat pääsevät ulkomaille S2-kontekstissa. Tämä tarkoittaa harjoittelujakson suorittamista jossakin ulkomaisessa yhteistyöyliopistossa. Eri opiskelijoiden tavoitteet ovat erilaiset, ja niinpä opiskelijoiden ulkomaanharjoittelusta saaman hyödyn luonnekin vaihtelee, mutta yhtä kaikki harjoittelujaksoa

on pidetty erittäin antoisana kokemuksena. Seuraavassa kirjoituksessa omia ulkomaanharjoittelukokemuksiaan kuvaa Leena Vepsäläinen, joka on jo valmistunut filosofian maisteriksi ja toimii suomi toisena kielenä -opettajana Helsingissä.

Kirjoittaja on S2-opettajien koulutukseen erikoistunut suomen kielen lehtori Tampereen yliopistossa.

Tiedosta kohti taitoa – työharjoittelu Wienin yliopistossa

Syksyn 2006 alussa olin saanut opintoni Tampereen yliopistossa lähes valmiiksi. Pro gradu -tutkielma oli hyvällä mallilla, ja muut pakolliset opinnot oli suoritettu. Kaksi yliopisto-opiskelijan perusasiaa oli vielä hoitamatta: työharjoittelu ja Erasmus-vaihto. Koska en halunnut enää pitkittää opintojani, yhdistin nämä kaksi ja lähdin syyskuussa vaihto-opiskelijana Itävaltaan tekemään työharjoittelua Wienin yliopiston fennougristiikan laitokseen.

Työharjoitteluni teoreettisena taustatukena toimivat suomen kielen ja kirjallisuuden opinnot sekä lukuvuonna 2005–2006 käymäni Suomi toisena ja vieraana kielenä -erikoistumisopintokokonaisuus, jonka järjestää Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksen suomen kielen oppiaine. Työelämä ja käytännön opetustyö eivät olleet minulle aivan vieras maailma harjoitteluun lähtiessäni, sillä erikoistumisopintoihimme oli kuulunut myös käytännönläheisiä harjoituksia ja opetuksen seuraamista. Olin myös ollut kuukauden ajan kotimaan harjoittelussa. Ulkomaanharjoitteluni tavoitteena oli nähdä ja kokea, miten vieraan kielen opetus eroaa toisen kielen opettamisesta, saada lisää opetuskokemusta ja päästä kehittämään opiskeluvuosien aikana oppimiani tietoja taidoiksi.

Syksyni Wienissä alkoi kolmiviikkoisella saksan kielen intensiivikurssilla. Kurssi oli oivallinen alku työharjoittelukaudelle: pääsin heti käyttämään saksan kieltä ja oppimaan lisää tätä tulevaa opetuksen apukieltä. Pääsin myös keräämään vinkkejä omaan opetukseeni. Joka päivä kurssilla istuessani ajattelin, että kohta teen itse samaa kielenopettajan työtä. Ajatus oli kiehtova ja jännittävä.

Harjoitteluni alussa seurasin ohjaavan opettajan tunteja ja tutustuin opiskelijaryhmiin. Vähitellen aloin pitää omia opetustuokioitani. Halusin pitää opetustuntien määrän melko pienenä, jotta ehtisin valmistautua ja ajatella rauhassa. Tuntien suunnitteluun

kuluikin paljon aikaa: opetin ensin opetettavat asiat itselleni ja sitten pohdin, kuinka ne voisi opettaa muille. Vaikka olin jo kotimaan harjoittelun aikana opettanut suomea, oli tilanne nyt toisenlainen. Suomessa opiskelijaryhmä oli ollut taustaltaan hyvin heterogeeninen ja opetus melko hidasta. Wienissä edessäni oli parikymmentä nuorta ja tiedonjanoista yliopisto-opiskelijaa, joille maittoi niin kielioppi kuin kielen historiakin. Huomasin pian, että he voivat kysyä aivan mitä tahansa ja he olettavat minun tietävän vastauksen. Ensimmäisistä kysymyksistä menin toisinaan hämilleni, mutta vähitellen opin, että kaikkeen ei tarvitse vastata heti. Ymmärsin olennaisen eron opettajan ja kielioppikirjan välillä – en vastaa kysymyksiin yhtä täsmällisesti kuin kirja enkä minä näin uutena opettajana muista kaikkia poikkeuksia, mutta toisaalta voin kertoa esimerkiksi kielen kommunikatiivisesta puolesta ja kulttuurista. Säännöt löytyvät kirjasta, eivätkä ne ole kielenopetuksen yksinomaisen sisältö.

Aikani Wienissä kului nopeasti, sillä työharjoittelun lisäksi osallistuin erilaisiin vaihto-opiskelijoiden tapahtumiin ja tutustuin kaupunkiin ja muuhun Itävaltaan. Opin reilun neljän kuukauden aikana todella paljon kielestä, opettamisesta ja, mikä ehkä tärkeintä, itsestäni opettajana. Mielikuvani suomen kielen opettajan työstä tuli niin ikään todellisemmaksi.

Harjoittelun aikana oli päiviä, jolloin en kyennyt näkemään itseäni opettajan työssä tulevaisuudessa. Pidin työtä mahdollittoman vaikeana ja itseäni liian epävarmana ja raaki-leena. Onneksi tuli myös hyviä hetkiä, jolloin tunsin onnistuvani. Suurena apuna olivat myös keskustelut ohjaavan opettajan kanssa. Hän muisti vielä hyvin oman harjoittelu-aikansa ja siihen liittyvät tuntemukset ja osasi auttaa minua neuvoillaan. Onnistuneet oppitunnit johtivat siihen, että valmistumiseni jälkeen hakeuduin suomen kielen opettajan tehtäviin. Koen työn edelleen erittäin vaativaksi, mutta pidän sitä nyt innostavana haasteena, johon haluan tarttua.

Menneet vuodet suomen kielen opiskelijana olivat antaneet minulle paljon tietoja kielestä, mutta vasta työharjoittelu toi mahdollisuuden päästä kehittämään työssä tarvittavia taitoja.

Vielä nyt, kun Wienin työharjoittelustani on jo lähes vuosi, käy harjoittelu-aika mielessäni päivittäin. Muistelen omaa toimintaani (hiukan nolona, mutta ymmärtäväisenä) ja huomaan, kuinka paljon olen oppinut. Muistelen oppitunteja, harjoituksia ja keskusteluita ohjaavan opettajan kanssa. Olen iloinen siitä, että sain harjoitella opettamista ennen kuin aloin tehdä sitä työkseni, sillä harjoittelijan statuksella oleva opettaja saa helpommin virheet ja tietämättömyyden anteeksi niin itseltään kuin opiskelijoiltakin.

Leena Vepsäläinen

Kirjaesittely

Oppikirja tuo maailman luokkahuoneeseen

Suomi2, Minä ja arki

*Eija Aalto, Sanna Mustonen, Peppi Taalas ja Kaisa Tukia
Oppikirja, opettajan opas, äänitteen tekstivihko ja kaksi cd:tä.*

S*uomi2, Minä ja arki* -oppikirja on tarkoitettu yläkoulun suomi toisena ja vieraana kielenä (S2) -opetukseen. Se on kolmiosaiseksi suunnitellun *Suomi2*-kirjasarjan ensimmäinen osa. Sarjan oppikirjat on suunniteltu ja nimetty teemoittain (*Minä ja arki, Minä ja mediat, Minä ja yhteiskunta*), ja kirja onkin tarkoitettu valittavaksi oppilaan taitotason, ei esimerkiksi iän tai luokkasteen mukaan. *Minä ja arki* -oppimateriaalipakettiin kuuluu oppikirjan lisäksi kattava ja yksityiskohtainen opettajan opas, äänite sekä äänitteen tekstivihko. Lisäksi kirjaa täydentää verkkomateriaali. *Minä ja arki* -oppikirjassa painottuvat kirjan nimen mukaisesti arkipäivän kielenkäyttö ja kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Tekijöiden mukaan oppikirja soveltuu myös suomen opetukseen

ulkomailla, mutta sen käyttäminen suomalaisen kulttuurikontekstin ulkopuolella vaatii opettajalta paljon. Kirja lähtee yläkouluikäisen S2-oppijan kielenkäyttötarpeista: nuoren on omaksuttava kohtelias kielenkäyttö ja käyttäytyminen luokkahuoneessa sekä muissa virallisemmissä tilanteissa ja samalla opittava puhumaan ikäryhmälle tyypillistä puhekielistä suomea kavereidensa kanssa. Kirjan suuntaaminen etenkin nuorille oppijoille näkyy ensisijaisesti siinä, että suuri osa kirjan tilanteista sijoittuu koulumaailmaan. Monet tekstit ja tehtävät painottuvat nuorten elämään ja kielenkäyttötilanteisiin – mallidialogeissa mesetetään ja käydään Hesessä ja tehtävissä opetellaan kirjoittamaan tekstiviestejä. Soveltaen ja valikoiden kirja toki saattaa sopia muillekin kohderyhmille kuin nuorille, mutta

vanhempi sukupolvi saattaa kokea kirjan välittämän maailmankuvan vieraaksi.

Puhuttu ja kirjoitettu kieli kulkevat esimerkkiteksteissä ja harjoituksissa alusta alkaen rinnakkain, ja niiden eroja pohditaan tarkemminkin muutamaan otteeseen. Nuorten oppijoiden näkökulmasta sanastoalinnat ovat onnistuneita ja niin ajattomia kuin nopeasti muuttuvan puhekielen opetus ylipäättään voi olla. Tuore tyyli näkyy paitsi aiheissa ja sanastossa, myös sarjakuvaa myötäilevässä kuvituksessa ja eläväisessä taitossa. Taittoa olisi tosin voinut selventää esimerkiksi kappaleen numeron ja teeman osoittavilla yläpalkeilla tai kappalekohtaisella värikoodilla.

Lähtökohtana aktiivinen oppija

Oppijan oma päättely ja aktiivisuus painottuvat sekä tehtävissä että kappaleiden sisällöissä. Erilaiset oppimisstrategiat ovat pääteemana jopa kahdessa kappaleessa, ja heti ensimmäisillä sivuilla oppijat pääsevät tutustumaan kielitaidon eri osa-alueisiin ja tekemään oman kielitaitoprofilin. Oppimisstrategioiden yhteydessä käsitellään paitsi suomen kielen myös muiden kouluaineiden opiskelua ja oppijaa rohkaistaan analysoimaan suomen lisäksi myös omaa äidinkieltään. Myös sanaston oppimisessa hyödynnetään erilaisia oppimisstrategioita. Sanasto esitellään aina sille ominaisessa kontekstissa, ja vieraiden kielten oppikirjoille tyypillisten kappalekohtaisten sanalistojen sijaan uudet sanat on koottu korkeintaan teemoittaisiin sanapesueisiin, joihin tutustutaan synonyymeja ja kuvia apuna käyttäen. Tämä onkin mielekkäin tapa esittää uudet sanat, sillä oppijoilla ei välttämättä ole suomen lisäksi muuta yhteistä kieltä.

S2-oppikirjoissa on pitkään ollut tapana painottaa voimakkaasti kielen rakenteiden oppimista ja niiden automaattistusta toistuvilla drilliharjoituksilla. Tämän tyyppisissä kirjoissa asioiden käsittelyjärjestys etenee pienimmistä kielen yksiköistä suurempiin päin, ja esimerkkeinä käytetyt tekstit on saatettu laatia vain tietyn kielenpiirteen oppimista varten. Uudemman suuntauksen mukaisissa oppikirjoissa, joita *Minä ja arkikin* edustaa, pyritään käyttämään autenttista teksteistä muokattuja tai mahdollisimman autenttisen oloisiksi tehtyjä tekstejä. *Minä ja arki* -oppikirja lähestyy rakenteita kielen käytön kautta ja sen yhteydessä. Kirjassa edetään käytöstä analyysiin: ennen uuden rakenteen opettelua ja analysointia rakenne on usein jo esiintynyt aiemmissa teksteissä. Oppijan omaa analyysia tuetaan, ja tavoitteena on, että kielen säännöstöä ei anneta valmiina vaan säännöt päätellään yhdessä ryhmän kanssa kirjoitettuja ja puhuttuja tekstejä tarkastelemalla.

Kirja on suunnattu Eurooppalaisen viitekehyksen A2-tasolta aloittaville oppijoille (A1–A2 = alin taso, B1–B2 = keskitaso, C1–C2 = ylin taso). Tavoitteena on johdattaa oppijoita kohti B1-tasoa, mikä näkyy siinä, että monet tehtävistä tuntuvat hyvin haastavilta A2-tason oppijalle. Kirjassa on mukana kirjavaa ja monentasoista ainesta, mikä voi äkkiä katsottuna antaa siitä hieman sekavan vaikutelman. Tausta-ajatuksena on, että opettaja voi valita kirjasta materiaalia ryhmän ja eri oppijoiden tarpeiden mukaan. *Minä ja arki* -oppikirja sopii hyvin eriyttämiseen, mutta tehtävien vaikeustason suuri vaihtelu jopa samalla sivulla voi hämmentää ainakin oppilaita ellei opettajaakin. Esimerkiksi vierekkäisillä

sivuilla käsitellään toisaalta persoonapronomineja ja toisaalta tunteista kertovaa terveystiedon oppikirjatekstiä.

Tavoitteena autenttisuus

Mukana on paljon tekstikatkelmia muiden aineiden oppikirjoista, koska S2-oppijat joutuvat joka tapauksessa alusta alkaen seuraamaan syntyperäisille suomalaisille suunniteltua opetusta. Monet näistä teksteistä ovat jopa B2-tasoisia, sisällöltään hyvin abstrakteja ja sanastoaltaan haastavia. Tarkoitus ei kuitenkaan ole ymmärtää kaikkea vaan auttaa oppilasta löytämään olennaisimmat asiat vaikeistakin teksteistä ja tutustuttaa hänet tekstilajien erityispiirteisiin. Muiden aineiden teksteistä opetellaan esimerkiksi määritelmien avaamista, käsitteiden selittämistä ja matematiikan sanallisen tehtävän ymmärtämistä.

Monet kielioppiasiat käydään kirjassa nopeasti läpi, mutta se on näennäistä, sillä ne kertautuvat kappaleissa jatkuvasti. Koska esimerkkiteksteinä on pyritty käyttämään autenttisia tekstejä, niissä esiintyy alusta alkaen monimutkaisiakin rakenteita, joiden muodostusta ei välttämättä aktiivisesti harjoitella, vaan ne jäävät osaksi oppijan passiivista kielitaitoa. Sääntöjen löytäminen itse ja ryhmässä vaatii myös oppijoilta suurta aktiivisuutta ja melko hyvää kielitaitoa. Samoin *Minä ja arki* -oppikirjaa käyttävän opettajan vastuu on etenkin rakenteiden opetuksessa suuri. Hänen on ohjattava oppilaita löytämään olennaiset seikat materiaalin keskeltä ja teetettävä kirjan harjoitusten lisäksi omia automaattistusharjoituksia, joita monet oppijat tarvitsevat rakenteet sisäistääkseen.

Vankka tuki opettajalle

Opettaja saa tukea opetukseen kirjan mukana tulevasta *Opettajan oppaasta*. Oppaassa selitetään jokaisen tehtävän päämäärä juurta jaksuen, joten opettajan on helppo kehittää lisäharjoituksia ja selittää asia syvemmin kuin oppikirjassa. Oppaassa on myös valmiita kirjan teemoihin liittyviä lisäharjoituksia.

Opettajan oppaan alussa kerrotaan laajasti kirjasarjan taustalla vaikuttavasta ideologiasta sekä yleisistä pedagogisista tavoitteista. Oppikirjan käyttäminen on siis mahdollista myös sellaiselle opettajalle, jolle kirjan edustama funktionalistinen ajattelutapa ei ole ennestään tuttu. *Opettajan oppaaseen* on lisäksi liitetty melko runsaasti arvioinnin ja palautteen antamisen työkaluja. Etenkin valmiista kappalekohtaisista kokeista voi tuki saada hyviä ideoita painotuksiin ja pisteytyksiin sekä osia omiin kokeisiin, mutta sellaisenaan niiden käyttäminen tuskin on kannattavaa – kullakin opettajalla on omat painotuksensa, eikä valmis kirjan koe välttämättä mittaa tarkimmin sitä, mitä on opiskeltu. Oppaassa on myös mallikappale oppilaskohtaisesta seurantalomakkeesta, jonka avulla opettaja voi seurata päiväkirjanomaisesti kunkin oppijan edistymistä. Lomake voi osaltaan auttaa opettajaa selviytymään heterogeenisenkin ryhmän ohjauksesta ja arvioinnista.

Tekstilajit ja kielenkäyttötilanteet vahvasti mukana

Kielitaidon osa-alueet (puhuminen, puheen ymmärtäminen, kirjoittaminen, tekstin ymmärtäminen) ovat kirjassa melko tasapainoisesti edustettuina. Erilaisten tekstilajien tunnistaminen ja peruspiirtei-

den hallitseminen toimii monissa tehtävissä kantavana teemana. Käytännössä melko suurta osaa tekstilajeista tarkastellaan ensisijaisesti puheen ja kuullun kautta, mutta niihin kiinnitetään huomiota myös kirjoitusharjoituksissa ja tekstinymmärtämistehtävissä. Kirjoittamisharjoitukset ovat etenkin kirjan alkupäässä lyhyitä ja funktioltaan juuri eri tekstilajeihin tutustuttavia. Kertomuksen rakenteeseen perehdytään kirjan viimeisessä osiossa, ja loppua kohden kirjoitustehtävien ohjeet muuttuvat vapaammiksi ja enemmän luovuutta vaativiksi. Tekstinymmärtämistehtävissä käytetään oppikirjatekstejä, kertomuksia ja kaikkea siltä väliltä. Tekstien teemat ja lajit vaihtelevat laidasta laitaan, eikä ideana ole kääntää tekstejä sanatar-kasti vaan opetella löytämään pääasiat ja tunnistaa tekstin ominaispiirteet.

Oppikirja rohkaisee opettajaa teettämään paljon kuunteluita ja saneluharjoituksia. Kirjan mukana tulevilla äänitteillä kieli ymmärretään kokonaisuutena, jossa itse kielellistä muotoa tukevat kielenkäyttötilanne, puhujat, äänensävy ja taustäännet. Äänitteillä esiintyy hyvin eri-ikäisiä puhujia: vitsejä kertovat koululaiset, kaskuja ja satuja ikäihmiset. Äänitteiden tekstit ja esiintyjät ovat luonteellisia. Keskusteluharjoituksia on alkusivuista lähtien runsaasti. Kirjan alkupuolella niissä keskitytään melko paljon ääntämisen ja rakenteiden harjoitteluun. Tyypillinen keskustelutehtävä on valmis dialogi, jota pitää muokata jonkin kielenpiirteiden osalta. Valmiiden ilmausten tarjoamisen lisäksi oppijoita kannustetaan alusta alkaen tuottamaan kieltä mahdollisimman itsenäisesti sekä muodostamaan omia mielipiteitä ja kertomaan ajatuksistaan, vaikka niiden kielellistäminen ehkä vielä vaikeaa olisikin. Näitä tarkoituksia

palvelevat esimerkiksi tehtävät, joissa pitää kertoa mitä kuvassa on ja perustella mikä siinä miellyttää.

Se, kuinka hyvin näin funktionalistinen kirja lopulta toimii S2-opetuksessa, riippuu tietenkin sitä käyttävästä opettajasta ja siitä, näkeekö oppija itsensä kirjan tekijöiden tavoin aktiivisena prosessorijana. Kirjan tekijät ovat joka tapauksessa onnistuneet oppikirjan käytännön toteutuksessa noudattamaan sitä ideologiaa, jonka he *Opettajan oppaassa* esittelevät. *Suomi2, Minä ja arki* -oppikirja vaatii paljon sekä opettajalta että oppijalta, mutta motivoituneelle käyttäjälle siinä riittää materiaalia pohdiskeltavaksi pitkäksi aikaa.

Hennariikka Kairanneva, Tiina Nahkola ja Tiina Paukkonen

Artikkelin kirjoittajat opiskelevat suomen kieltä Tampereen yliopistossa ja suorittavat parhaillaan Suomi toisena ja vieraana kielenä -opettajan sivuainekokonaisuutta.

Kirjaesittely

Viestintää selkokielellä

TOISIN SANOEN SELKOKIELEN TEORIAA JA KÄYTÄNTÖÄ

*Toimittaneet Leelaura Leskelä ja Hannu Virtanen.
Oppimateriaalikeskus Opike, Kehitysvammaliitto, Helsinki: 2006.*

Selkoviestinnän parissa toimivat ovat S julkaissheet aktiivisesti teoriataustaisia selkokieltä koskevia artikkelikokoelmia. Ensimmäinen ilmestyi vuonna 1986 ja viimeisin viime vuonna. Selkokieltä on käytetty 1980-luvun alkupuolelta lähtien, joten *Toisin sanoen* -kokoelmalla voidaan juhlistaa selkokielen kehittämisen 25-vuotista taivalta.

Vaikka **selkokieli** on nimityksenä ollut käytössä suhteellisen kauan, ei vielä tänään voi luottaa, että yleisesti tiedetään, millaiseen kielenkäytön rekisteriin viitataan. Teoksessa on siksi ensimmäisenä artikkelina kirjan toimittajien kirjoittama yhteenveto *Selkokielen ABC*. Selkokieli määritellään yleiskielestä mukautetuksi kieleksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Kohderyhminä mainitaan esi-

merkiksi eri vammaisryhmiin kuuluvat, henkilöt, joilla on vaikea lukemis- ja kirjoittamisvaikeus, vanhukset ja henkilöt, joiden äidinkieli ei ole suomi. Selkokielen tarvetta arvioidaan mainittuihin ryhmiin kuuluvien määrillä ja viime vuosina toteutettujen lukutaitotutkimusten tulosten perusteella. Arvion mukaan selkokielen kohderyhmiin kuuluu Suomessa yhteensä noin 200 000–350 000 henkilöä.

Selkokielen viestinnän kehittämisen tausta-ajatuksena on saavutettavuuden periaate. Jokaisella pitää olla mahdollisuuksia käyttää kulttuuripalveluja, saada tietoa ja elämyksiä sekä osallistua yhteiskunnan toimintaan. Selkokielen tarpeellisuutta perustellaan tutkimustuloksilla. Muistin toimintaa väitöskirjassaan tutkinut Heli Numminen kirjoittaa: ”Selkokieli on eräs tehokkaimmista kielellistä työmuis-

tia keventävistä apuvälineistä. Selkeä, hyvin jäsenetty ja lyhytrakenteinen kieli helpottaa työmuistin toimintaa.” Kansainvälisten lukutaitotutkimusten tutkijaryhmään kuuluva Antero Malin ottaa artikkelissaan esille sen, että Suomessa on sekä kouluikäisissä että aikuisissa ns. heikkoja lukijoita, joiden lukutaidossa on vakavia puutteita. Osalle heistä olisi hyötyä selkokielisestä materiaalista.

Osa artikkelien kirjoittajista on ollut mukana selkokielen kehittämisen alkuvuosista lähtien. Selkokeskuksen johtaja, *Selkouutisten* päätoimittaja Hannu Virtanen on kirjoittanut historiikin *Selkokirjoista selkokieleen, tapahtui vuosina 1981–1990*. Selkokirjallisuuden historiaa on myös Pertti Rajalan artikkelissa *Muistikuvia selkokirjoista*. Rajala on kirjoittanut kymmeniä selkokirjoja, sekä kaunokirjallisuutta että tietokirjoja. Osa on mukautuksia, osa suoraan selkokielellä kirjoitettuja. Selkokirjallisuuden julkaiseminen on paljolti kiinni Selkokirjatyöryhmän toiminnasta. Ryhmän historiasta ja toiminnasta kertoo nykyinen puheenjohtaja Marianne Peltomaa.

Selkokieli on vuosien aikana tehnyt monia aluevaltauksia, joten nykyään on osuvampaa puhua **selkoviestinnästä**. Päätoimittajat Hannu Virtanen ja Maria Österlund esittelevät selkokieliset ajankohtaislehdet *Selkouutiset* ja *LL-Bladetin*, jotka on perustettu vuonna 1990. Pentti Seppä kertoo artikkelissaan selkokielisten radiouutisten vaiheet Yleisradiossa. Selkokielisiä radio-ohjelmia on lähetetty Yleisradion Radio Finlandissa vuodesta 1992 lähtien, ja keskeinen kohderyhmä on nykyään maahanmuuttajat. Sami Älli ja Kimmo Kyyhkynen selvittelevät selkokielen näkymistä verkossa. Leealaura

Leskelä puolestaan laajentaa näkökulmaa selkokieliseen puheviestintään.

Selkoviestinnän malli on saatu alun perin Ruotsista, ja pohjoismainen yhteydenpito on edelleen tiivistä. Teoksessa on myös Selkokeskusta vastaavan LL-Centerin suunnittelijan Johanna von Rutenbergin artikkeli lukuohjaajien toiminnasta.

Selkotekstiksi mukauttaminen ja selkokirjoittaminen ovat olleet pitkälti kirjoittajien intuition varassa, mutta kirjoittamista ohjataan myös ohjein ja suosituksin. Ensimmäiset ohjeet perustuivat lähinnä Osmo A. Wiion 1970-luvulla esittämiin luettavuustutkimuksiin, mutta 1980-luvun jälkeen selkokirjoittajat ovat seuranneet tarkkaan selkoviestintää koskevaa tutkimusta ja hyödyntäneet tuloksia. Kokenut selkokirjoittaja, Kehitysvammaliiton kustannustoimittajana työskentelevä Ari Sainio pohtii artikkelissaan selkoistamista kirjoitusprosessina.

Neljännesvuosisadan aikana selkoviestintä on vakiinnuttanut asemansa erityisryhmille suunnattuna kielenkäytön muotona, vaikka etenkin mukautetun kaunokirjallisuuden julkaiseminen on herättänyt myös vastustusta. Selkokielisten materiaalin tuottamista ja julkaisemista tuetaan julkisin varoin, ja viestinnän monimuotoisuuden tukeminen on nyky-yhteiskunnassa yhä perustellumpaa. Selkokielen käyttämisessä on etunsa niin viranomaisteksteissä kuin suomenoppijoiden materiaaleissakin.

Auli Kulkki-Nieminen

Kirjoittaja on suomen kielen lehtori Tampereen yliopistossa.

Konferenssit

Ensimmäiset Kielipäivät 21.–22.2.2008

Kielipäivät on opiskelijoille suunnattu konferenssi, jossa opiskelijat voivat esitellä valmiita tai tekeillä olevia praktikum-, kandidaatti- ja pro gradu -töitään. Esitelmät ovat eri kielten, yleisen kielitieteen, fonetiikan, käännöstieteen sekä kirjallisuustieteen alalta. Tervetulleita ovat kaikki Kieli- ja käännöstieteiden laitoksen opiskelijat. Ensimmäisenä vuonna esitelmien pitäjiksi kutsutaan vain Tampereen yliopiston opiskelijoita, mutta toiminnan vakiinnuttua mukaan on tarkoitus kutsua myös muiden yliopistojen opiskelijoita. Yleisöksi ovat tervetulleita kaikki kielestä kiinnostuneet.

Kielipäivät tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden esitellä omia opinnäytetöitään ja saada palautetta laajemmalta yleisöltä. Samalla se on helppo tapa tutustua tieteellisen konferenssin järjestämiseen ja kulkuun. Järjestäjien tarkoituksena on kannustaa opiskelijoita tieteellisen esitelmän pitämiseen ja osallistumaan omaa alaa koskevaan keskusteluun. Kielipäivät ei siis suinkaan ole mikään leikkikonferenssi. Esitelmän pitäjät saavat osallistumisestaan myös opintopisteitä.

Nykysuomen seuran lisäksi järjestelyissä ovat mukana Tampereen yliopiston suomen kielen oppiaine sekä suomen kielen opiskelijoiden ainejärjestö Kopula. Opiskelijat ovat alusta alkaen mukana järjestelyissä, ja myös sektioiden puheenjohtajiksi pyydetään opiskelijoita. Nykysuomen seura puolestaan järjestää esitelmän pitäjille ohjausta abstraktin ja esitelmän kirjoittamiseen. Esitelmistä kootaan julkaisu, joka ilmestyy vuoden 2008 aikana. Abstraktit julkaistaan myös Nykysuomen seuran verkkosivuilla.

Ilmoittautuminen ja abstraktit

Kielipäiville ilmoittaudutaan lähettämällä esitelmän abstrakti Tiina Nahkolalle (tiina.nahkola[at]uta.fi) viimeistään 21.1.2008. Esitelmä ja abstrakti kirjoitetaan samalla kielellä, jonka saa valita vapaasti. Otsikko tulee ilmoittaa pitokielen lisäksi myös suomeksi. Abstraktin enimmäispituus on 500 sanaa, ja se lähetetään järjestäjille doc- tai rtf-muodossa.

Tarkemmat ohjeet abstraktin tekoon saa Nykysuomen seuran järjestämällä luennolla torstaina 10.1.2008. Esitelmän pitämisestä järjestetään oma luento torstaina 7.2.2008. Luentojen jälkeen ohjeet julkaistaan myös Nykysuomen seuran verkkosivulla.

Kielipäivien alustava ohjelma

10.1. Ohjausta abstraktin tekemiseen

21.1. Ilmoittautuminen päättyy, abstraktit jätettävä

7.2. Ohjausta esitelmän pitämiseen

21.2. Konferenssin ensimmäinen päivä

9–10 Ilmoittautuminen

10–11 Plenum-esitys

11–11.30 Keskustelu

11.30–12.30 Lounas

12.30–14.30 Sektio 1 ja sektio 2

14.30–15 Kahvitauko oppiaineen tiloissa

15–17 Sektio 3

22.2. Konferenssin toinen päivä

9–10 Plenum-esitys

10–10.30 Keskustelu

10.30–11 Kahvitauko oppiaineen tiloissa

11–13 Sektio 4 ja sektio 5

13–14 Lounas

14–16 Sektio 6

16–16.30 Päätössanat

18– Illanvietto Villa Vintissä Tampereen keskustassa

Kaikki Kielipäivien tilaisuudet illanviettoa lukuun ottamatta järjestetään Tampereen yliopiston tiloissa. Rinnakkaiset sektiöt järjestetään vain, jos esitelmiä on riittävästi.

Tarkemmat ja uusimmat tiedot ovat luettavissa Nykysuomen seuran verkkosivuilta osoitteesta www.nykysuomenseura.org. Lisätietoja saa myös seuran sihteeriltä Yrjö Laurannolta ([yrjo.lauranto\[at\]uta.fi](mailto:yrjo.lauranto@uta.fi)).

Nykysuomen seura järjestää tilaisuuden

***LUOVUUTTA JA LÄHTEITÄ –
AMMATTILAISTEN NÄKÖKULMIA
KIRJOITTAMISEEN***

*torstaina 22.11.2007 klo 16.30–19.15
Tampereen yliopiston tiloissa,
salissa Pinni B 1097*

*Alustajina ovat
yliassistentti Anne Mäntynen
kirjailija Johanna Sinisalo
toimittaja Maila-Katriina Tuominen.*

Tilaisuus on avoin kaikille kiinnostuneille

Tervetuloa!

Lisätietoja:

Auli Kulkki-Nieminen (auli.kulkki-nieminen[at]uta.fi)

Yrjö Lauranto (yrjo.lauranto[at]uta.fi)

Kolumni

Suomalaisia säveliä

Moni sellainen puhuja, jonka äidinkieli ei ole suomi, väittää, että suomi kuulostaa yksitoikkoiselta. Monessa Euroopan kielessä kun lauseen sävelkulku eli intonaatio nousee useammin lauseen loppua kohden. Tällä nousevalla sävelkuviolla on erityisrooli mm. englannin, espanjan, italian ja ranskan kysymyslauseita muodostettaessa, ja jopa suomen kaukaisessa sukukielessä unkarissa tietynlaiset kysymyslauseet merkitään erityisellä loppukuviolla.

Lauseenloppuinen nouseva kuvio on jo kuitenkin rantautunut myös Suomeen: mm. nuoret helsinkiläisnaiset käyttävät nousevaa intonaatiokuviota puheessaan, tosin sen tehtävä ei ole lauseen merkitseminen kysymykseksi. Tätä ilmiötä on tutkinut helsinkiläinen Sara Routarinne. Yhtä kaikki, suomi saattaa monesti vaikuttaa yksitoikkoiselta, jos kuulostellaan lauseen loppua, mutta entä jos heristetäänkin korvaa jo lauseen alussa?

Arkipäivän tilanteissa ihmiset eivät useinkaan tiedosta sävelkulun vaihteluita, mutta intonaation merkityksen puheessa huomaa selvästi varsinkin silloin, kun joku poikkeaa siitä, mihin olemme tottuneet. Näin voi käydä, kun toisena puhujana on sellainen, joka ei puhu suomea äidinkielenään. Kuulin jokin aika sitten keskustelun, jonka muuan espanjankielinen suomenpuhujana – kutsuttakoon häntä tässä Elenaksi – kävi erään tavaratalon myyjän kanssa. Myyjä kääri Elenan ostosta paperiin, mutta koska ostos oli vaikea pakattava, myyjä pani mukaan pahvia. Huomatessaan tämän Elena sanoi: *Voitko laittaa pienempi paketti?* Tämä kysymyslause, joka keskustelun tasolla toimii samaan aikaan pyyntönä, näyttää kirjoitettuna tuiki tavalliselta, vain lauseen objekti *pienempi paketti* on poikkeavassa muodossa. Myyjä kuitenkin osoitti pyynnön kuultuaan selviä ärtymisen merkkejä. Pyyntöä olisikin voinut hiukan muokata: tässä tilanteessa olisi ollut luontevaa aloittaa lause tavallista korkeammalla sävelellä ja muuttaa kuvio laskevaksi *pienempi*-sanansa ensi tavun kohdalla. Tätä ns. nouseva-alkuista intonaatiokuviota on tutkinut mm. Pekka Hirvonen. Hän on todennut sen liittyvän suomen kielessä mm. sellaisiin lauseisiin, joiden avulla puhuja vaatii puhekumppaniltaan jotakin toimintaa: pyyntöihin, ohjeisiin, suostutteluihin jne. Elenan tuottama sävelkuvio kuulosti kuitenkin tasaiselta, liian tasaiselta.

Elena tuotti tasaisen sävelkuvion kaikeksi siksi, ettei hän osannut toisenlaista. Voi siis olettaa, että hän teki tavallaan kielivirheen samaan tapaan kuin sanoessaan *pienempi paketti* eikä *pienemmän paketin*. Ongelman ydin on siinä, että sellaiset virheet

kuin esimerkiksi objektin väärä sijaanvalinta (*pienempi paketti* vs. *pienemmän paketin*) eivät välttämättä johda ongelmiin vuorovaikutuksessa, vaikka ne virheitä ovatkin. Poikkeamat totutuista intonaatiokuvioista ovat sen sijaan luonteeltaan erilaisia: myyjä ei tulkinnut Elenan (tähän tilanteeseen) sopimatonta sävelkuviota kielivirheeksi vaan epäkohteliaaksi käytökseksi. On toki mahdollista, että Elena halusi tarkoituksellisesti olla epäkohtelias, mutta on yhtä mahdollista, ettei hän halunnut: hän ei ollut tietoinen niistä valinnoista, jotka liittyvät intonaatiokuvioihin.

Kuunnelkaapa omaa ja tuttavienne puhetta: kyllä suomalaistenkin puheesta sävelten kirjoja löytyy – toki myös muunlaista kuin edellä esittelemäni –, kun intonaation olemassaolon tiedostaa ja kun sävelkulun vaihteluita vain etsii oikeasta paikasta. Ja ärsyyntyessään seuraavan kerran jonkun ei-syntyperäisen puheesta itse kukin voi miettiä, tekikö intonaatio taas tepposet.

Yrjö Lauranto

TÄSSÄ NUMEROSSA KIRJOITTAVAT

Hennariikka Kairanneva
Auli Kulkki-Nieminen
Sirkku Latomaa
Yrjö Lauranto
Tiina Nahkola
Tiina Paukkonen
Pekka Pälli
Leena Vepsäläinen

NYKYSUOMEN SEURA RY

**Suomen kielen käyttäjien, opettajien ja
tutkijoiden valtakunnallinen yhdysside**

Puheenjohtaja: Auli Kulkki-Nieminen
Sihteeri: Yrjö Lauranto

Yhteystiedot

Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: nykysuomen.seura@uta.fi
Kotisivu: www.nykysuomenseura.org

Jäsenmaksut

opiskelijat 7 euroa, muut henkilöjäsenet 14 euroa, yhteisöt 28 euroa

Nykysuomen seura on perustettu 25.10.1980. Seuran päätarkoituksena on kehittää ja vaalia suomen kieltä, sen suullista ja kirjallista käyttöä, jotta äidinkielemme palvelisi mahdollisimman hyvin eri kielenkäyttäjryhmien viestintätehtäviä. Lisäksi seura pyrkii herättämään kiinnostusta kielen tutkimusta, kielen opetusta ja kielenhuoltoon kohtaan.